

27.8.2020

Hyväksytty Akavan hallituksessa 18.8.2020

Akavan budjettiriihikannanotto

Talouden näkymät ovat edelleen sumeat

Talouden syvin kuoppa näyttää osuneen kuluvan vuoden toiseen neljännekseen. Elpyminen on jo alkanut, mutta se on hidasta ja talousnäkymät pysyvät poikkeuksellisen heikkoina. Osassa maailmaa koronavirus etenee edelleen nopeasti. Muuallakin tartuntaluvut ovat kasvussa, joten viruksen mahdollinen toinen aalto on todellinen uhka.

Euroopan komission heinäkuun alussa julkaiseman ennusteen mukaan Suomen kokonaistuotanto vähenee tänä vuonna 6,3 prosenttia, ja se kasvaa ensi vuonna EU-maista kaikkein hitaimmin, vain 2,8 prosenttia. Valtiovarainministeriön arvio kansantuotteen laskusta on samansuuntainen, kuusi prosenttia.

EU:n huippukokouksessa tehtiin tärkeitä linjauksia

Suuri epävarmuustekijä on edelleen vientinäköymien sumeus. EU:n yhteisten toimien merkitys korostuu, sillä yli puolet Suomen viennistä menee EU-maihin. Elpymisrahastosta saatu sopimus heinäkuussa pidetyssä EU-huippukokouksessa olikin tärkeätä erityisesti viennistä riippuvaiselle Suomelle. Osaltaan Suomen aktiivisten ponnistelujen ansiosta rahaston sisällä painotusta saatiin siirrettyä merkittävästi avustuksista lainamuotoiseen tukeen.

Elpymisrahaston rahoitusta tullaan käyttämään jäsenvaltioissa kriisistä toipumisen ohella talouden uudistamiseen ja työllisyyden parantamiseen, erityisinä painopisteitä ilmastotoimet ja digitalisaatio. On kuitenkin välttämätöntä, että jäsenvaltiot edistäisivät myös sellaisia rakenteellisia uudistuksia, jotka lisäävät niiden kyvykkyyttä vastata paremmin tulevaisuuden haasteisiin.

Huippukokouksessa hyväksyttiin myös seitsemän vuoden rahoituskehykset. Budjettikokonaisuuden osalta suuri takaisku oli, että tutkimustoimintaan suunnatun Horisontti Eurooppa -puiteohjelman määrärahat supistuivat huomattavasti komission esityksestä. Tulevaisuusinvestoinnit jäivät muutoinkin liian vähälle, sillä Erasmus+ -koulutusohjelman rahoitus jäi kaavailusta. Euroopan parlamentin budjettikäsittelyssä tutkimusvaroja kuitenkin todennäköisesti kasvatetaan.

On erinomaista, että oikeusvaltioperiaatetta tukien määräytymiskriteerinä vahvistetaan. Huippukokouksen päätelmissä jää kuitenkin osin vielä avoimeksi, tapahtuuko näin myös käytännössä.

Päätöksiä uudistuksista on tehtävä

Pääministeri Sanna Marinin hallitus on syyskuun puolenvälin budjettiriihessään isojen päätösten edessä. Nykyisen hallitusohjelman taloudellinen pohja on pudonnut pois ja

27.8.2020

ohjelmaa pitää tarkistaa uuteen tilanteeseen soveltuvaksi. Talouden kasvupotentiaalia on kasvatettava sekä työllisyysastetta että tuottavuutta nostamalla.

Hallituksen tavoitteena on vakauttaa julkisen talouden velka suhteessa bruttokansantuotteeseen tämän vuosikymmen loppuun mennessä. Tämä edellyttää julkisen talouden vahvistamista eli sopeutusta noin viidellä miljardilla eurolla. Nettolainanottotarve on jo tänä vuonna arviolta lähes 19 miljardia euroa. Velan kasvun nopeus on huolestuttava. Velan bruttokansantuotesuhde on nousemassa 60 prosentista lähes 80 prosenttiin.

Julkisen talouden kestävyysvahvistamisen tiekartta hyväksytään budjettiriihessä. Keskeinen osa tiekarttaa ovat työllisyyttä vahvistavat toimet, joita hallitus kesäkuun alussa linjasikin. Työllisyystoimet ovat jääneet työllisyyden edistämisen työryhmissä täysin riittämättömiksi

Osaksi kestävyystiekarttaa hallituksen tulee asettaa budjettiriihessä uusi työllisyystavoite, joka on suurempi kuin nykyinen 60 000:n tavoite. Budjettiriihessä on löydettävä päätösperäiset toimet 30 000 uudesta työpaikasta.

Ensi vuodeksi tarvitaan vielä elvyttäviä toimenpiteitä. Työllisyystavoitteesta pitää ottaa lujempi ote, varsinkin jos olot ovat normalisoitumassa. Tarvittavista rakenteellisista uudistuksista pitää uskaltaa keskustella ja sopia päätösten ripeästä aikataulusta. Edessä on muutoin hallitsemattomia julkisen menojen leikkauksia tai veronkorotuksia.

Palkansaajien ostovoima uhkaa kiristyä ensi vuonna sosiaalivakuutusmaksujen kiristyspainojen vuoksi. Ansiotulojen verotusta pitääkin keventää tekemällä tarvittavia kevennyksiä tuloveroperusteisin. Samanaikaisesti toteutettava kotitalousvähennyksen korottaminen edistäisi työllisyyttä ja yrittäjyyttä.

Tarvitaan uudistettu hallitusohjelma

Koronaviruksen aiheuttama yhteiskunnallinen ja taloudellinen kriisi on merkinnyt sitä, että nykyisellä hallitusohjelman tavoitteilla ja niiden rahoitusohjelmalla ei ole enää perustaa. Hallituksen tulee päättää budjettiriihessä ohjelmansa muutostarpeista. Hallituksella on käytettävissään jo hyvää valmistelutyötä. Valtiosihteeri Martti Hetemäen ja työelämäprofessori Vesa Vihriälän johtamien työryhmien raporteissa on hyvän tilannekuva-analyysin ohella paljon ehdotuksia, joista suuri osa on hyvinkin toteuttamiskelpoisia.

Hallituksen juhannuksen jälkeen käynnistämä virkamiesvalmistelu neljässä valmisteluteemassa antanee aineksia myös hallitusohjelmaa varten. Teemoissa ei kuitenkaan ole välittömästi työmarkkinoihin tai työllisyyteen liittyviä osia. 75 prosentin työllisyysuralle on päästävä mahdollisimman pian, myöhemmin on otettava vielä olennaisesti kunnianhimoisempi tavoite.

Työmarkkinajärjestöt ovat valmistelleet koronakriisissä kaksi kertaa toimia yritystoiminnan, työllisyyden ja toimeentulon turvaamiseksi. Toimenpidepaketeissa löydettiin osaratkaisuja siihen valtaisaan taloudelliseen ahdinkoon, jossa yritykset ja ihmiset olivat. Suurella joukolla tilanne on edelleen erittäin vakava.

27.8.2020

Yhteistyötä hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kanssa tulee jatkossakin edistää. Yhteistyötä pitää tehdä tuloshakuisesti ja ripeästi. Työllisyyttä lisääviä toimia voidaan etsiä myös järjestöjen kesken. Niiden pitää olla toisaalta mitattavissa työpaikkoina, toisaalta niiden pitää lisätä ihmisten työhyvinvointia, työllistymisen edellytyksiä sekä tasapainoista työelämän kehittämistä.

Uudistetun hallitusohjelman tulee olla ennen kaikkea sellainen, jossa luodaan edellytyksiä uudelle työlle ja kasvulle. Niin kutsuttuja tulevaisuusinvestointeja tulee arvioida tästä näkökulmalle. Niiden uudistusten, jotka eivät ole vielä voimassa, sisältöä, toteutusta ja aikataulua tulee arvioida kriittisesti. On tarkasteltava vielä uudelleen esimerkiksi hoivahenkilöstön sitovan vähimmäismitoituksen toteuttamista sekä oppivelvollisuus uudistuksen laajentamisen aikataulua.

Mitä rakenteelliset uudistukset olisivat? Niitä ovat ainakin työmarkkinoiden toiminnan kehittäminen, osaamis- ja innovaatiopanostukset, kilpailukykyisempi verotus sekä vaikuttavammat sote- ja sosiaaliturvauudistukset. Rakenteellisista uudistuksista tulee käydä alustava syvälinen keskustelu jo budjettiriihessä. Konkreettinen valmistelu voisi käynnistyä ensi vuonna niin, että työmarkkinajärjestöt ovat soveltuvin osin siinä mukana.

Parannetaan työttömyysturvajärjestelmää

Koronakriisin aikana lomautettuja on ollut ja on edelleen paljon. Työttömyyden piiriin on tullut myös uusia henkilöitä. Tämä on osaltaan johtanut vilkkaaseen poliittiseen keskusteluun myös ansiosidonnaisen työttömyysturvan järjestämisestä. Elinkeinoelämän keskusliitto on asettunut kannattamaan kaikille ulottuvaa ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Samanaikaisesti EK tosin toisti aiemmat esityksensä turvan porrastamisesta, keston lyhentämisestä sekä alkuomavastuun pidentämisestä.

Työttömyysturvaa on uudistettava parantamalla sen kannustavuutta ja huolehtimalla turvan riittävydestä. Akava on esittänyt nk. palauttavan työttömyysturvan käyttöönottoa. Siinä etuus olisi aluksi korkeampi, sitten se laskisi ja työllistymisen jälkeen henkilölle palautettaisiin sivuun siirretty osuus.

Työttömyyskassat ovat koronakriisin aiheuttaman hakemusvyöryn vuoksi erittäin lujilla. Kriisin hellittäessä niiden toimintaperiaatteita voidaan arvioida. Kassojen pitää olla nykyistä elinvoimaisempia. Ne voisivat hankkia ammattiliitoilta työllistymistä edistäviä palveluja, kuten urapalveluja ja koulutusta.

Akava puolustaa nykyperusteista työttömyyskassoihin perustuvan ansiosidonnaisen työttömyysturvan järjestämistapaa. Akava esittää jo lähiaikoina näkökulmia nykyisen kassajärjestelmän ja työttömyysturvajärjestelmän kehittämiseksi.

Hallitusohjelmassa on kirjaus jatkoselvityksen tekemisestä mahdollisesta siirtymisestä yleiseen ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan. Hallituksen taholta on kerrottu, että kyseinen selvitys valmistellaan ensi vuonna.

Yrittäjyyden ja palkkatyön välimaastossa olevien tulee päästä myös työttömyysturvassa oikeudenmukaiseen asemaan. Tämä toteutuu ottamalla käyttöön yhdistelmävakuutus. Itsensä työllistäjien asemaa on arvioitava myös osana edellä mainittua hallituksen päätöksentekoon tulevaa selvitystä.

27.8.2020

Elinkeinoelämän suunnasta on esitetty myös niin kutsutun työttömyysputken poistamista. Toimenpiteelle on arvioitu pitkällä aikavälillä noin 10 000 henkilön työllisyysvaikutukset. Eteneminen työttömyysturvan lisäpäiviä koskevilla ratkaisuisa edellyttäisi nykyistä olennaisesti parempaa työllisyystilannetta, mittavia ikääntyneille kohdennettuja työllisyystoimia sekä työnantajien vastuiden merkittävää lisäämistä.

Työvoimapalveluja pitää parantaa ja niiden voimavarat pitää varmistaa. Osaamisen näkökulma on keskeinen myös työvoimapalvelujen kehittämisessä. Työttömältä voidaan vaatia aikaisempaa aktiivisempaa työnhakua, jos samalla hänelle tarjotaan tehokkaita, hänen koulutus- ja työkokemustaustaansa kohdennettuja palveluita.

Kehitetään työmarkkinoita ja työelämää

Hyvä muutosturva on yksi keino päästä nopeammin työhön kiinni. Muutosturvan enimmäiskesto on pidennettävä yhdestä kuukaudesta kahteen kuukauteen. Turvaan oikeuttavan työhistorian kestovaatimusta tulee lyhentää viidestä vuodesta kahteen vuoteen. Muutosturvakoulutuksen tulee koskea myös alle 30 henkilöä työllistäviä yrityksiä.

Työpaikoilla tarvitaan toimivaa ja tasavertaista yhteistyötä. Erityisesti uudistettavan yhteistoimintalain tulee antaa tähän hyvät lainsäädännölliset puitteet.

Paikallista sopimista pidetään työelämän ihmeläkkeenä. Sitä pitääkin lisätä. Tasapainoinen työelämän kehittäminen kuitenkin edellyttää, että uudistukset tehdään työ- ja virkaehtosopimusten puitteissa.

Työaikaa koskevaa sääntelyä on uudistettu. Lainsäädännön tulee ulottua kaikkiin ammattiryhmiin. Siksi myös puolustusvoimien työaikalaki on uudistettava muita henkilöstöryhmiä vastaavalle tasolle.

Vauhditetaan perhevapaaudistusta

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta on puhuttu paljon. Nyt on toteutettava sellainen perhevapaaudistus, joka vastaa sekä perheiden että yhteiskunnan tarpeisiin. Uudistuksen valmistelu on tehtävä siten, että sekä työelämän tasa-arvo että perheiden mahdollisuudet järjestää hoito joustavasti lisääntyvät. Varhaiskasvatuksen voimavaroja on kasvatettava. Työllisyyden näkökulmasta on välttämätöntä, että kotihoidon tuesta siirretään voimavaroja uudistuksen toteuttamiseen.

Sosiaaliturvajärjestelmän uudistaminen on ajankohtaista, kun parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea on käynnistänyt työnsä. Sosiaaliturvan vähimmäisetuuksien osalta erityisesti kannusteita työllistymiseen ja kouluttautumiseen tulee lisätä. Sosiaaliturvan osallisuutta voidaan parantaa palveluiden ja etuuksien nykyistä paremmalla yhteensovittamisella. Myös osatyökykyisten ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työllistymisen edellytyksiä on parannettava.

27.8.2020

Panostetaan osaamiseen

Koulutuksen puute on välittömässä yhteydessä työllistymiseen. Pelkän perusasteen varassa olevien työllisyysaste on vain hieman yli 40 prosenttia. Perusasteen koulutuksen varassa oleville tulee kohdentaa erityinen kolmivuotinen toimintaohjelma. Nuoret tarvitsevat erityisesti koulutuspoliittisia toimia, työlliset tukea varsinkin työelämän erilaisiin muutostilanteisiin.

Koulutusketju on kokonaisuus. Panostukset varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen luovat pohjan sekä osaamiselle että paremmalle työllisyydelle ja syrjäytymisen ehkäisemiselle.

Jatkuvan oppimisen uudistus on valmisteltava niin, että sitä koskeva tiekartta ja parlamentaarisen ryhmän linjaukset ovat valmiina kuluvan vuoden lopussa. Uudistuksen pitää antaa konkreettisia välineitä työikäisten osaamistason nostamiseen. Sitä varten tarvitaan uusia rahoitusmalleja, kuten osaamiseteli, ja verokannusteita. Jälkimmäisestä hyvä esimerkki on Akavan aiemmin esittämä työnantajan kustantaman työntekijän kouluttautumisen verovapaus 1 500 euroon asti.

Korkeakoulujen perusrahoitusta pitää parantaa. Sen on oltava tasolla, jolla voidaan turvata yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetuksen ja tutkimuksen tuloksellisuus ja laatu etenkin tässä tilanteessa, jossa koulutusvastuita on päätetty laajentaa ja aloituspaikkoja huomattavasti lisätä.

Nuorten tulo- ja uranäkymät ovat koronakriisin vuoksi heikot ja heidän työttömyytensä on kasvanut. Nuorten uskoa tulevaisuuteen pitää vahvistaa koulutusta ja työllisyyttä edistävin erityistoimenpitein.

Työ- ja osaamisperusteista maahanmuuttoa vahvistetaan. Kaikille Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneille tulee myöntää automaattisesti pysyvä oleskelulupa, ei vain määräajaksi. Kansainvälisten asiantuntijoiden ja opiskelijoiden määrää tulee kasvattaa keventämällä yritysten rekrytointiprosesseja ja digitalisoimalla lupakäytäntöjä. Suomessa koulutuksensa saaneiden osaajien integroimiseen tulee panostaa.

Yhteiskunnallisten uudistusten ja valittavien toimenpiteiden tulee perustua tutkittuun tietoon. Vahva julkinen tutkimusrahoitus tukee parhaiten tätä tavoitetta.

Koronaviruksen hoito on osoittanut, että tutkimuksella voidaan vastata nopeasti akuuttiin tiedontarpeeseen. Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen on laskenut runsaassa kahdessakymmenessä vuodessa vajaaseen neljännekseen. Tutkimusrahoituksen määrä tulee saada kasvuuralle.

Sitoudutaan TKI-tavoitteeseen

Suomen tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan kehittämiseksi on määriteltävä selkeä polku TKI-panostusten (julkiset ja yksityiset) kasvattamisesta neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Tästä tavoitteesta ollaan todella kaukana, kun nykytaso on 2,7 prosentin tuntumassa. Laajemmaksi tavoitteeksi tulee asettaa se, että Suomesta tulee maailman paras innovaatio- ja kokeilu ympäristö.

27.8.2020

Ilmastonmuutos on myös paitsi haaste, myös mahdollisuus. Teknologiassa ja innovaatioissa edelläkävijät keräävät suurimman hyödyn. Se poikii uutta kasvua ja työtä.

Uudistetaan yritystukia

Monet yritykset ovat olleet koronaepidemian vuoksi erittäin vakavassa kriisissä. Niiden selviytymisen mahdollistaneet tukitoimet ovat vasta vähitellen olleet osuvampia, kuten myöhemmin käyttöön otettu kustannustuki on. Rahoituksen turvaaminen yrityksille on edelleen avainasia. Yritysten toiminnan jatkuvuudesta huolehtiminen auttaa niitä myös työllistämään.

Yritystukien uudistaminen jäi jo edelliseltä hallitukselta kesken. Yritystukia tulee uudistaa jatkossa niin, että niiden avulla voidaan edistää erityisesti yrityskannan uudistumista, uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja hiilineutraalisuutta.

Uudistetaan verotusta

Akava on esittänyt jo aiemmin, että verotuksen kehittämiseksi käynnistettäisiin yli vaalikauden ulottuva ohjelma verotuksen kokonaisuudistukseksi. Sen lähtökohtana tulee olla työn tekemisen, yrittämisen ja kouluttautumisen kannustavuus. Asiantuntija- ja aivotyön tulee kannattaa nykyistä paremmin. Työn tekemisen verotuksen kiristäminen olisi kaikin osin kestäväntöntä, etenkin nyt, kun työttömyysvakuutusmaksuissa on nousupaineita.

Hallitus on aiemmin tekemällään päätöksellään heikentänyt kotitalousvähennystä. Kotitalousvähennys pitää nyt nostaa vähintään sille tasolle, jolla se oli viime vaalikauden lopulla. Kotitalousvähennyksen antamia mahdollisuuksia pitää jatkossa edelleen parantaa. Järjestelmän kehittämisestä tulee tehdä pikaisesti kokonaisarvio.

Verotuksella on tärkeä merkitys myös työn vastaanottamisen lisäämisessä. Työn hakemisesta toiselta paikkakunnalta ja muuttamisesta aiheutuvien kustannusten verovähennysoikeutta on nostettava.

Liikenteen verotuksen uudistamista valmistellaan parhaillaan erityisesti ilmastotavoitteiden ja valtiontalouden näkökulmista. Valmistelussa pitää ottaa huomioon myös liikkumispalveluiden parantaminen, kuljetusten sujuvuus sekä autoilun työsuhde-edun uudistaminen. Uudistukset tulee toteuttaa kannusteiden, ei lisärasitusten, kautta.